

ENTREVISTA. *Guillem Calaforra, autor de l'assaig 'Dialèctica de la ironia'*

F. B.

—D'una banda, s'observa un procés de canonització de l'obra de Fuster. D'una altra, hi ha un procés en marxa de desmonumentalització de la mateixa obra. En quin punt caldria situar *Dialèctica de la ironia*?

—Aquestes dues opcions no són les úniques. En el cas de Fuster hi ha, d'una banda, una lectura extremadament devota. Però el grup dels desmonumentalitzadors és molt heterogeni. Hi ha qui simplement intenta eliminar la memòria de l'obra de Fuster. Hi ha qui proposa una deconstrucció cordial... Si haguera de situar el meu llibre, em quedaria en una opció senzilla: allò que es fa en qualsevol llengua sobre un bon escriptor. Sense més pressupòsits, ni de defensa ni d'atac. Sense preses de partit prèvies.

—Hi ha una sèrie de tòpics associats a la imatge de Fuster: racionalista, irònic, escèptic, francès, nacionalista, materialista... El teu llibre, com a mínim, matisa prou la llista de tòpics.

—Els tòpics sempre tenen una part de clarividència i una part de miopia. Els llocs comuns procedeixen d'una tradició interpretativa, amb la seua racionalitat. He intentat salvar la part de raó dels tòpics. Però vull demostrar que aquesta via està esgotada. La via de repetir "racionalista", "francès", "irònic", "Voltaire", "el segle XVIII"... no dona per a més. Barra la possibilitat de produir res de rellevant sobre Fuster. S'ha acabat. Jo ho lamentaria, perquè es tracta d'un autor que continua agradant-me molt. Els tòpics esmentats tenen el mateix color: Voltaire, Voltaire, Voltaire... A mi m'interessen matisos més subtils. Per exemple, fins a quin punt és materialista? O quines conseqüències té eixe materialisme. I si ell les accepta o no les accepta: si és coherent o no. Allò que proposa als lectors és entrar en l'exegètica tradicional sobre Fuster i desbrossar. La meua idea no és rebatre res, sinó proposar més coses.

—Més prop que de Voltaire, dins les mirades fredes cap a la Il·lustració freda, en quin punt hauríem de situar Fuster quan mira críticament la raó il·lustrada?

—Per vocació, Fuster és un hereu de la Il·lustració racionalista d'encuny francès. Per exemple, certs matisos de Kant a ell li resultaven massa refinats. Però Fuster és una persona contradictòria. Adora la raó, però no arriba mai a extraure totes les conseqüències d'aquesta adoració. I en tota la seua literatura intenta fer viure diversos personatges. Tanmateix, la crítica tradicional ens l'ha presentat com un monòlit, com un autor de pedra. Però hi ha en ell moltes veus. Té alhora la fredor de l'analista il·lustrat i la calidesa d'aquell que busca una comunitat d'origen, l'escalforeta del grup. Vol ser al ma-

FOTO: MIGUEL LORENZO

Guillem Calaforra (Benissanó, 1970) és traductor de la Universitat de València, on es va llicenciar en Filologia Catalana. Va obtenir el doctorat en Lingüística a la Universitat de Cracòvia (Polònia). Ha publicat diversos llibres i opuscles i ha traduït Goethe, Kafka, Lec i Weber. La Universitat de València ha publicat recentment la seua traducció al català de *La ment captiva*, del premi Nobel polonès Czeslaw Milosz. Calaforra acaba de presentar el seu llibre *Dialèctica de la ironia. La crisi de la modernitat en l'assaig de Joan Fuster*. Es tracta d'una revisió gens convencional del pensament de Fuster.

“Joan Fuster és un escriptor fascinant, però no un filòsof”

teix temps un científic radical i també un humanista dels clàssics, dedicat a la literatura i a l'elucubració fantàstica. He volgut mostrar un Fuster humà, amb contradiccions. L'únic que intento destruir és la idea clàssica d'un Fuster monòlit.

—Has trobat en ell allò que anomenes "amistats dissimulades", influències, sorprenents en alguns casos, d'altres pensadors. Escrius que tenies "sospites intuïtives" sobre aquestes influències.

—Fuster fa una cosa usual en molts grans escriptors: negar la influència de l'obra d'algú que marca el teu pensament. He volgut mostrar que això també passa en el cas de Fuster.

—Anem per ordre. El primer que s'analitza és Sade.

—Quan vaig llegir la *Dialèctica de la Il·lustració*, de Horkheimer i Adorno, vaig pensar que podia haver-hi alguna cosa relacionada amb Fuster i que se'n estava escapant a tots. Aleshores vaig agafar Sade i me'l vaig llegir. Allà hi havia un literat prou mediocre, però algú molt coherent amb la Il·lustració francesa. I els comentaristes de Fuster feien cas a allò

que Fuster deia sobre Sade, però no sé si havien arribat a analitzar directament Sade.

—El següent és Nietzsche. Els lectors del qual Fuster critica brutalment, però després tu has trobat afinitats espectaculars...

—La sospita sobre Sade em va portar a Nietzsche. Aquest és un autor que vaig començar a llegir molt prompte i sempre l'he tingut present. I amb alguna lectura de Fuster vaig percebre que hi havia un cert aire de família, unes associacions d'idees. Vaig pensar que un llibre sobre Nietzsche i Fuster tindria molla. Així que vaig buscar connexions textuals, i aquestes em van portar a altres. De fet, quan vaig concebre la idea d'un llibre, en realitat estava pensant en un llibre sobre Fuster i Nietzsche. M'interessa el Nietzsche que radicalitza la Il·lustració, que fa caure els frens, per exemple, morals, cosa que arriba fins al límit en les conseqüències que té l'entronització de la raó il·lustrada. Fuster i Nietzsche tenen una relació com de matrimoni clàssic: no s'avenen, però estan lligats per a sempre. Entre les coincidències, que n'hi ha moltes, podem remarcar la del paper de l'enemic en la formació

d'un mateix, o la consideració del llenguatge com una teranyina que ens impedeix veure la realitat.

—Hem parlat de francesos —si incloem ací Nietzsche, per la seua posició—, però aquest és un altre tòpic que fa caure el llibre. Hi ha un connexió amb els alemanys de la teoria crítica o Max Weber.

—Més que connexions textuals parle de ressons d'idees que no són de la tradició francesa. En teoria crítica crec que Fuster parlava en ocasions d'oïdes. En el cas de Weber, Fuster tenia un difícil accés.

—El cas de Cioran resulta sorprenent. Un optimista com Fuster, connectat al pessimista màxim.

—El cas és espectacular. Ací, més que desmuntar un tòpic, jo diria que calia afegir un absent. Fuster mai no esmenta Cioran. I tampoc en la literatura sobre Fuster no apareix, llevat de dos articles. I és estrany perquè, fins i tot, són de la mateixa generació. És possible que Fuster no haguera llegit un sol llibre de Cioran? No ho sé, però els veig com a germans de sang.

—Com caldria llegir Fuster, com a escriptor o com a filòsof?

—Proposaria llegir Fuster com a prosa d'idees, independentment d'allò que pensem sobre aquestes idees. Com a excitant intel·lectual, com autor que ensenya a enllaçar raonaments, a argumentar, i a fer-ho amb gràcia, Fuster és i serà insuperable. L'any 2006 i l'any 2600. Fuster aconsegueix que els pensaments no paren de ballar, i que ho facen amb una coreografia prodigiosa. Com un autor discutible? Tots els autors ho són. I la dis-

cussió és la que els continua fent interessants. Ara bé, no recomanaria llegir-lo com a filòsof. Amb mentalitat de filòsof, formació de filòsof i mètode de filòsof...? Si ell no ho és! Però la manera com enllaça les idees i el text, com argumenta, per a mi continua sent fascinant.

—En tot un llibre, com aquest, d'anàlisi de l'obra de Fuster, *Nosaltres els valencians només està esmentat, com de passada, cap al final. Com se situa Nosaltres... dins de tota la producció fusteriana?*

—Jo li faria cas a ell. Ell deia que era assaig històric: doncs assaig històric. Fuster ho posava en el sac dels escrits literaris. És un escrit literari amb contingut predominantment historiogràfic. En algun moment és un pamflet, en el sentit literari del gènere, no despectiu. En altres, aspira a ser un llibre d'història, de sociologia..., però s'apropa més al pamflet per la seua intenció diguem-ne pragmàtica, de creació d'un estat de consciència.

—Això pot representar una sorpresa per als lectors que només coneixen *Nosaltres... de tota la seua obra, i d'una lectura de fa vint-i-cinc anys.*

—Quan s'analitza Fuster des de la perspectiva de determinades escoles de pensament, si es mira com a filòsof, *Nosaltres els valencians* no té res d'interessant. Per a un filòsof, vull dir. No es pot connectar amb la modernitat: allà sols hi ha una certa nostàlgia perquè en certs moments històrics no va passar allò que havia d'haver passat. Això quina cosa té a veure amb els problemes de la modernitat?

—El títol del llibre fa referència a la ironia, una altra idea sempre associada a Fuster. Però proposa una lectura concreta sobre aquesta ironia.

—La ironia té dos aspectes. La ironia com a recurs literari, i ací Fuster és molt irònic. És la ironia com a distanciament respecte a la realitat. Però hi ha una segona perspectiva, la que més m'interessa, de la ironia com a forma de vida. Estaríem parlant d'una manera d'enfocar els temes que té molt a veure amb el recurs literari, però que té conseqüències vitals. És l'aspecte més nou. Fuster fa un distanciament sempre, excepte quan parla de la nació. La meua idea és que la passió fusteriana pel distanciament té unes servituds, un preu. I això projectat sobre el lector pot tindre efectes inesperats. La "dialèctica de la ironia" es pot resumir així: sense el distanciament ens impliquem massa en les matèries que analitzem (dogmatisme, ment captiva), però amb la ironia allò que fem és distanciar-nos de tot, i això pot acabar en un desarrelament global. Entre un extrem i l'altre es juga la partida. Entre l'irònic global que vol ser Fuster i l'ideòleg comunitarista que també aspira a ser. Un Fuster contradiu l'altre.